

FERENCZ ANGÉLA

**TÁJ ÉS EMBER INTERDISZCIPLINÁRIS
MEGKÖZELÍTÉSBEN**

Babai Dániel – Molnár Ábel – Molnár Zsolt: „Ahogy gondozza, úgy veszi hasznát”. Hagyományos ökológiai tudás és gazdálkodás Gyimesben – Traditional ecological knowledge and land use in Gyimes (Eastern Carpathians), MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézete – MTA Ökológiai Kutatóközpont Ökológiai és Botanikai Intézete, Budapest, 2014, 173 oldal

A könyv a Gyimesben napjainkban működő, ugyanakkor átalakulóban levő hagyományos ökológiai tudást, tájhasználatot, gazdálkodást mutatja be. Már a formátum, a borító és a lapok minősége, a színes fotók, a szerkesztési elvek is jelzik, hogy rendhagyó kiadványról van szó.

Az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézete és az MTA Ökológiai Kutatóközpont Ökológiai és Botanikai Intézete közös kiadványa 2014-ben jelent meg Budapesten, és az etnoökológia vagy ökológiai antropológia szemléletét, módszereit használva az ember és környezete viszonyában teszi fel kérdéseit. A két különböző szakterületről érkezett ajánló is azt hivatott hangsúlyozni a könyv elején, hogy vannak olyan tudományos kérdések, melyeknek megválaszolásához több tudomány ismerete szükséges. A magyarországi Agócs Gergely néprajzkutató a hagyományos műveltség felértékelődésére hívja fel a figyelmet, a biológus és gazdálkodó csikszerepai Demeter László a régi tudás mai hasznosulási lehetőségeire világít rá a természetvédelem, mezőgazdaság, néprajztudomány összekapcsolásával.

A szerzők, Babai Dániel, Molnár Ábel és Molnár Zsolt rendszeresen publikálnak az etnobotanika és hagyományos ökológiai tudás témakörében, úgy botanikai, mint néprajzi kiadványokban. Jelen kötet az elmúlt 15 év rendszeres terepmunkájának terméke, ezalatt sor került úgy a fajok meghatározására, a flóra és vegetáció elemzésére, mint a népi növényismeret, a növényekhez kapcsolódó gazdálkodási szokások és hiedelmek gyűjtésére. A szerzők külön teret szenteltek annak, hogy megköszönjék mindazoknak, akik munkájukat segítették, az adatközlők pontos felsorolásával és a róluk készült fotókkal egészítve ki a szavakat. Ezzel a nem szokványos gesztussal hitelessé teszik és közel hozzák az olvasóhoz a tájat és használóit.

A bevezető részben a szerzők áttekintik a hagyományos ökológiai tudás kutatástörténetét. A nemzetközi szakirodalomban az elmúlt 15 évre tehető az etnoökológiai kutatások fellendülése. Jellemzően a hagyományos ökológiai tudás természetvédelmi célú felhasználása akkor jelenik meg, amikor kide-

rül, hogy a biológusok, természetvédők nem rendelkeznek elegendő tudással természetvédelmi rendelkezések kidolgozásához. Magyar nyelvterületen Erdély kutatottsága ebben a témában kiemelkedő, elsősorban az etnobotanikai kutatások révén, amelyek a népi gyógyászat és gyűjtögetés néprajza felől közelítettek a népi növényismerethez.

Külön fejezetet szentelnek a szerzők a kutatási módszerek ismertetésének. A botanikai-ökológiai módszerek nagy háttértudást követelnek, a kulturális/ökológiai antropológia módszerei a megfigyelői, ugyanakkor önreflexív beállítódást feltételezik. „A kutatónak folyamatosan figyelnie, ellenőriznie kell az interjúhelyzeteket, tisztában kell lennie saját szerepével és hatásával annak érdekében, hogy önálló, a helyi közösség tagjainak gondolkodásmódját tükröző válaszokhoz jusson, ne saját prekoncepcióit adja az interjúalanyok szájába.”¹

A kötet érénye, hogy miközben ismerteti a Gyimes vizsgáló fontosabb néprajzi kutatásokat, részletesen bemutatja a táj alakulásának történetét, elsősorban a katonai és erdészeti felmérések alapján. Külön fejezetet szentel a gyimesi táj kultúrtájja alakításának ma is élő emlékeinek.

A kötet törzsanyagát a népi élő- és termőhelyek részletes ismertetése alkotja. Megismerjük a kaszálók, legelők („reglők”), „selymés” és mocsaras helyek, erdők, szántók növényvilágát. Ezek a növényismertetések eltérnek a szokványos növényhatározóktól, a szerzők összekapcsolják a gyimesiek tudását a botanikai ismeretekkel, betekintést nyerhetünk azok használatába, a helyi nevek sokféleségébe, s mindezt idevágó interjúidézetekkel és színes fotókkal illusztrálják.

Szintén kimerítően tárgyalják az erdőn és mezőn zajló extenzív gazdálkodást, az esztendő teendőire fűzve fel azokat. Árnyalt és gazdag tudásanyag tárul fel, amelyet a szerzők a helyiek perspektívájából, nagy empátiával és megértéssel mutatnak be. Az értelmezés folyamán válik világossá az olvasó számára, hogy felelős döntések sorozatára épül a tájhasználat, melyben éppúgy benne van a múlt tapasztalata, mint a jövővel való törődés. „Ez a tudás segít felelősségteljes döntéseket hozni a természeti erőforrások felhasználásáról (pl. kaszálók, legelők, gyűjtött ehető vad- és gyógynövények, faanyag).”² A gyimesiek ökológiai ismeretei más eddig vizsgált közösségnél mélyebb és gazdagabb, és ez jelentős részben független a tudományos tudástól – állapítják meg a szerzők. Azonban már tetten érhető a nyomtatott gyógynövényes könyvek térhódítása, amely ezt a tudást homogenizálja, rávilágítva az írásbeliség szóbeliséggel szembeni státuszára.

¹ BABAI Dániel – MOLNÁR Ábel – MOLNÁR Zsolt: „Ahogy gondolzza, úgy veszi hasznát”. *Hagyományos ökológiai tudás és gazdálkodás Gyimesben – Traditional ecological knowledge and land use in Gyimes (Eastern Carpathians)*, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézete – az MTA Ökológiai Kutatóközpont Ökológiai és Botanikai Intézete, Budapest, 2014, 21. p.

² *Uo.*, 133. p.

A könyv végén két függelék található. Az egyik a gyimesiek által megnevezett fajokat tartalmazza, latin és gyimesi növénynevekkel. A másik függelékben a tájhasználat alapján megnevezett gyimesi élő- és termőhelyek vannak felsorolva, botanikai szempontú jellemzőkkel kiegészítve.

Több jel és utalás van a könyvben arra vonatkozóan, hogy a benne foglaltaknak küldetése, hogy hozzájáruljon a hagyományos helyi tudás helyének és szerepének megtalálásához a támogatási rendszerek, a vidékfejlesztési koncepciók kidolgozásakor. Olyan támogatási rendszerre volna szükség, amely nemcsak az ökológiai, hanem a helyi gazdasági, társadalmi szempontokat, a helyi közösségek ökológiai tudását is figyelembe veszi – vallják a könyv szerzői. Az impresszumban olvasható, hogy a kiadvány egy olyan projekt része, amelyet a Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat elnökségének javaslata alapján az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap támogott. Angol nyelvű összefoglalók és angol nyelvű publikációkra való utalás is jelzi, hogy a kontextus egy közös európai gondolkodási és cselekvési tér.